

признається.. Пішов до консульства СРСР на приказ ОУН, щоби задемонструвати проти московської совітської влади, яка силою загарбала Україну. Свідки в залі суду з радянської сторони. Свідок Михайло Голуб, віце-консул СРСР у Львові, літ 34, росіянин, “релігії нікакой”. Тому складає не присягу, а “торжественное обещаніє”. Зізнає по московськи, зізнання перекладає перекладник слово за словом. Доповів, що в критичному моменті почув у своєму кабінеті два постріли. Вибіг...» [1, с. 32–35].

У наступні роки консули Петро Світнев, Анатолій Клімов та Єлисей Синіцин (працівник зовнішньополітичної розвідки НКВД СРСР) займалися здебільшого збором інформації про військово-політичний стан Польщі, діяльність українських громадських та політичних організацій і їх діячів.

У 1936 р. радянське консульство категорично заперечувало новини про голод і заворушення серед робітників, селян та червоноармійців у Радянському Союзі та Радянській Україні [3, с. 4]. Діяло радянське консульство у Львові до вересня 1939 р., коли Західну Україну разом зі Львовом загарбала радянська армія [1, с. 32–35].

Отже, радянське консульство у Львові функціонувало протягом 1927–1939-х рр. Основними напрямками діяльності консульства стало ведення пропагандистської роботи, збору інформації та захист інтересів Радянського Союзу. Однак не всі були згодні з відкриттям радянського консульства, через що націоналістичні кола Львова, зокрема члени ОУН, неодноразово здійснювали замаху та напади на консульства.

Джерела та література

1. Біліченко Л. Замаху на життя консулів та збройні напади на європейські та радянські консульства у 20–30-х рр. ХХ ст. *Молодий вчений*. 2023. № 11(123). С. 32–35. DOI: 10.32839/2304–5809/2023-11-123-20.
2. Демонстрація в столиці. *Рада (Львів)*. 1929. № 54 (05 грудня). С. 2.
3. «Консульство в г. Львові» спростовує. *Діло*. 1936. № 207 (15 вересня). С. 4.
4. Консульські завдання. *Діло*. 1928. № 123 (04 червня). С. 1.
5. Шукають праці. *Рада (Львів)*. 1931. № 18 (31 травня). С. 2.

Бурян Анна

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЕМОЦІЙНЕ СПРИЙНЯТТЯ ГОЛОДОМОРУ 1932–1933 РР. ЙОГО СВДКАМИ – ЖИТЕЛЯМИ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ключові слова: Голодомор, усна історія, Вінницька область.

Keywords: Holodomor, oral history, Vinnytsia region.

Голодомор 1932–1933 рр. – одна з найтрагічніших подій в історії України. У мирний час за відсутності надзвичайних природних катаклізмів розвинений хліборобський регіон був охоплений голодом, що забрав мільйони життів, залишивши по собі глибоку рану в національній свідомості українців. На тлі суттєвих здобутків сучасних науковців в опрацюванні цієї складної теми досліджен-

ня усної історії дає змогу краще зрозуміти вплив штучного голоду початку 1930-х рр. на світогляд і модель поведінки людей, які пережили ті страшні роки.

Вінницька область, як і інші регіони України, серйозно постраждала від Голодомору 1932–1933 рр. За даними сучасних дослідників, людські втрати становлять приблизно пів мільйона осіб [2, с. 69–70]. Такі високі показники жертв Голодомору та безпосередні спостереження не могли не вплинути на психологічний стан населення. Аналіз свідчень очевидців трагедії дає змогу визначити емоційні реакції, які не втратили гостроти і через понад дев'ять десятиліть.

Жахіття Голодомору 1932–1933 рр. надовго вкорінило страх у серцях людей та змусило їх мовчати. У спогадах жителів Вінницької області про голодні роки простежується невимовний жах. «Голод – найстрашніше видовисько для людей, коли людина помирає з голоду і їй нічим не можна допомогти», – зазначає Анатолій Сологуб, житель с. Краснопілка Гайсинського району [1, с. 1039]. Про складні 1932–1933 рр. згадує житель Нової Ободівки, що у Тростянецькому районі, Віктор Козоріз: «І хай Господь відвертає від такого лиха...» [5]. Люди продовжували пам'ятати про ті події, через роки радянська влада не давала про це забути. Марія Хворостовська, колишня жителька с. Дмитрашівки Піщанського району, розповіла, як дехто після подолання Голодомору, погрожуючи комусь, казав, що «немає на них 33-го року». Водночас було усвідомлення неможливості розповідати про те, що сталося, бо особу могли оголосити «ворогом народу» [6].

Чимало людей пригадують вплив Голодомору 1932–1933 рр. на психічний стан людей: «В людей від голоду наставали глибокі зрушення психіки, здоровий глузд залишав їх, меркли природні інстинкти. Люди переставали бути людьми. Люди їли людей. Їли своїх дітей!!! Про це не раз розповідали нам дорослі, закликаючи берегтися, не даватися нікому, не заходити в чужі хати, нікому не вірити...», – розповів Петро Бойчук, який проживав у с. Романів Іллінецького району [7, с. 43]. Схожі спогади має і Володимир Сторожук із с. Приборівка Липовецького району. Він пригадує, як люди в ті страшні часи втрачали розум і поведилися гірше тварин. Адже вони вбивали та їли своїх родичів [1, с. 1046–1047].

Під впливом терору голодом люди ставали жорстокими та байдужими один до одного, адже в пріоритеті було власне виживання. Ось як пригадує поведінку людей під час голоду 1930-х рр. Дмитро Гуменюк із с. Мітлинці Гайсинського району: «Люди були доведені до відчаю. Для них уже не існували ні страх, ні сором. Ходили сусід до сусіда з надією чимось поживитися. Якщо можна було що взяти, то й брали, тобто крали, чого зроду не було серед наших людей. На цьому ґрунті розігрувалися трагічні події» [7, с. 45]. Югіна Марценюк із с. Соболівка Липовецького району задує, як її мати після смерті сина просила у сусідки шматок хліба, аби врятувати дочку, але та відмовила, сказавши, що її хліб їм не допоможе, і вони з дочкою помруть так само, як і хлопчик. Вона також пригадує, як інша сусідка допомогла їм врятуватись, поділившись із ними їжею [1, с. 1047]. Марія Сигида із с. Хоньківці розповіла, як їй допомогли врятуватись від смерті дядько Клим та тітка Явдоня, які знайшли її непритомною та дали їсти печеного буряка й борщу з трави і пшениці. Її тітка також дала кілька шматочків цього буряка сусідці, яка просила їжі для своїх дітей [1, с. 1048].

Вплив Голодомору 1932–1933 рр. виявився у зміні ставлення до їжі. Так, Андрій Адасюк із села Маньківці Барського району пригадує, як він радів, коли в 1933 р. почали з'являтися яблука, груші, вишні та інша зелень, якою можна було харчувалися. Навесні, коли почало все зеленіти, багато людей фактично жили на дворі, бо там було що їсти [3]. Інша очевидиця голоду 1930-х, Віра Смілянець із с. Кіблич Гайсинського району, пригадує, що протягом кількох наступних після голоду років не могла наїстися: «Я сама за раз з'їдала велику миску каші чи бараболі і ще хотіла їсти». Також вона згадує, як одна жінка несла додому їжу і випадково розлила її і почала плакати, а її діти, які згодом до неї прийшли, теж почали плакати й казали, що співчувають матері, але ще більше шкода розлитого куліша [1, с. 1040].

У роки Голодомору люди почали байдуже ставитися до самих себе та свого життя. За словами Соломії Бартко із с. Мала Мочулка Теплицького району, вона єдина з родини залишилася живою. Жінка пригадує, як пішла в с. Теплик і стояла біля церкви й плакала, думаючи про свою смерть. Згодом до неї підійшла жінка і забрала до себе. У той момент вона думала, що та її заріже та з'їсть (!), проте вона їй дала їсти та пошила одяг, не заподіявши жодної шкоди [4].

У підсумку варто наголосити, що Голодомор 1932–1933 рр. неабияк вплинув на світосприйняття та систему цінностей українців. Свідчення очевидців із Вінницької області це повністю підтверджують. Голод змусив людей змінити своє ставлення до життя, до взаємин, спонукав людей у випадку прямої загрози життю порушувати моральні принципи. Складні умови виживання спонукали українців боятися голоду та не довіряти людям. Наслідки Голодомору 1932–1933 рр. подекуди зберігають свій вплив і на сучасні генерації. Проте ми повинні не лише пам'ятати про Голодомор, а й усвідомлювати, що збереження пам'яті про трагічні події є необхідним для запобігання подібним трагедіям у майбутньому. Перспективи дослідження пов'язані із заглибленим аналізом усної історії голоду 1932–1933 рр. у регіональному вимірі.

Джерела та література

1. Національна Книга пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 рр. в Україні. Вінницька область / об. редколегія: гол. Л. М. Спірідонова, заст. гол.: В. П. Лациба, С. С. Нешик та ін.; авт.-упоряд.: В. П. Лациба (кер.), В. В. Вижга, П. М. Кравченко, І. П. Мельничук, В. І. Петренко, Р. Ю. Подкур. Вінниця: ДП «ДФК», 2008. 1104 с.
2. Петренко В. Демографічні втрати населення Поділля від Голодомору 1932–1933 років. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Голодомор 1932–1933 років: втрати української нації». (м. Київ, 4 жовтня 2016 р.). Київ, 2017. С. 68–72.
3. Спогади Адасюка Андрія Григоровича. Записані 25.09.2019 (інтерв'юер Гоцуляк Любова Богданівна). *Музей Голодомору*. URL: <https://map.memorialholodomor.org.ua/testimony/adasyuk-andrij-grygorovych-1926-r-n/>
4. Спогади Бартко Соломії Семенівни. Записані 31.01.2008 (інтерв'юер Буковський Сергій). *Музей Голодомору*. URL: <https://map.memorialholodomor.org.ua/testimony/bartko-solomiya-semenivna-1920-r-n/>
5. Спогади Козоріза Віктора Дмитровича. *Музей Голодомору*. URL: <https://map.memorialholodomor.org.ua/testimony/kozoriz-viktor-dmytrovych-1930-r-n/>
6. Спогади Хворостовської Марії Кондратівни. *Музей Голодомору*. URL: <https://map.memorialholodomor.org.ua/testimony/hvorostovska-mariya-kondrativna-1928-r-n/>
7. 33-й: голод: народна книга-меморіал. Київ: Рад. письменник, 1991. 584 с.